

KÂ'B b. EŞREF

Kâ'b'ı evinde misafir etmeye cesaret edememiştir.

Medine'ye döndükten sonra şiirleriyle Resûl-i Ekrem'i ve ashabını hicveden, etkili konuşmaları ve servetiyle müşrikleri müslümanlara karşı kıskırtmaya devam eden Kâ'b b. Eşref'in davranışlarından rahatsız olan Hz. Peygamber bu duruma son verilmesini ve kendisinin eziyetten kurtarılmasını istedi. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme, Kâ'b b. Eşref'in süt kardeşi Ebû Nâile b. Selâme, Abbâd b. Bişr, Hâris b. Evs ve Ebû Abs ile bir araya gelerek Kâ'b'ı ortadan kaldırmak için plan yaptılar ve 14 Rebîülevvel 3'te (4 Eylül 624) onu öldürdüler (İbn Sa'd, II, 31-33). Kâ'b'ın aynı yılın Ramazan (Şubat 625) veya Şevval (Mart 625) ayında katledildiğine dair rivayetler de olmakla beraber genellikle kabul edilene göre Bedir Gazvesi'nden sonra ve Uhud'dan önce öldürülmüştür. Haşr ve Nisâ sûrelerindeki bazı âyetlerin onun davranışlarıyla ilgili olarak nâzil olduğu rivayet edilir.

Kâ'b'ın öldürüldüğünü duyan yahudiler hayatlarından endişe etmeye başladılar. Bir kısmı Resûlullah'a gidip onun suçsuz yere öldürüldüğünü söyledi. Hz. Peygamber onları Kâ'b gibi faaliyette bulunmalarını konusunda uyardı ve müslümanlara ihanet etmemek üzere antlaşma yapmaya çağırdı; yahudiler de bu teklifi kabul etti. Resûlullah, Remle bint Hâris'in evinde yahudilerle bir araya gelerek onlarla antlaşma yaptı ve antlaşma metnini Hz. Ali'ye yazdırdı.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Meğâzî*, I, 187; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 54-60; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 31-34; Taberî, *Târîh*, Beyrut 1967, II, 489; İbn Seyyidünnâs, *Üyûnü'l-eşer*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), I, 298; Muhammed Hamidullah, "Hz. Peygamber'in Büyük Düşmanlarının Psikolojisi" (trc. İsmail Yakıt), *EAÜİFD*, sy. 6 (1986), s. 217; U. Rubin, "The Assassination of Ka'b b. al-Ashraf", *Oriens*, XXXII (1990), s. 65-71; W. Montgomery Watt, "Ka'b b. al-Ashraf", *EJ²* (Ing.), IV, 315.



MEHMET ALİ KAPAR

KÂ'B b. MA'DÂN

(كعب بن معدان)

Ebû Mâlik Kâ'b b. Ma'dân el-Eşkari
(ö. 102/720)

Arap şairi, hatip ve savaşçı.

Muhtemelen Basra'da doğup büyüdü. Ezd (Yemen) kabilesinin Eşkar kolundandır. Gençlik yıllarında Ezd kabilesine mensup Arap fatihlerinden Mühelleb b. Ebû

Sufre ile dost oldu. Mühelleb 79'da (698) Horasan'a vali tayin edilince kendisiyle birlikte Horasan'a gitti ve onun Mâverâ-ünnehir'deki fetihlerine, özellikle Hâricîler'in ilk büyük kolu olan Ezârika'ya karşı yaptığı savaşlara katıldı. Mühelleb'e övgü şiirleri yazdı.

Mühelleb ailesinden sonra 85 (704) yılında Horasan'a vali tayin edilen Kuteybe b. Müslim ile birlikte Hârizm ve Semerkant'taki savaşlara katılan Kâ'b b. Ma'dân, Kuteybe b. Müslim'in Hârizm'i fethetmesi üzerine nazmettiği bir şiirinde daha önce buraya saldırmasına rağmen başarısız olan Yezîd b. Mühelleb'i hicvetti. Bu durum Mühelleb ailesiyle bağlarının kopmasına sebep oldu. Yezîd 97'de (715) Horasan'a ikinci defa vali tayin edilince Kâ'b'ı hapsedirdi ve ardından kendi yeğenine öldürttü. Bir rivayete göre, Yezîd vali olunca onun hakkındaki hiciv şiirleri sebebiyle hayatından endişe duyan Kâ'b, Uman'a kaçıp bir müddet orada yaşamış, ancak daha sonra Yezîd'e bir kaside yazarak kendisinden özür dileyip affını istemişse de Yezîd kabul etmemiş ve onu Uman'da iken yeğenine öldürtmüştür. Bazı kaynaklarda şairin Yezîd'in valiliği sırasında Horasan'da kaldığı, Yezîd'in onu önce hapsedip ardından serbest bıraktığı kaydedilmektedir. Aynı kaynaklarda Kâ'b'ın, Halife Ömer b. Abdülâzîz'e Horasan'daki vergi memurlarından şikâyet ettiği bir kasidesini göndermiş olması delil gösterilerek Yezîd'in Halife Ömer tarafından Horasan'daki valilik görevinden alınmasından sonra da şairin Horasan'da ikametine devam ettiği belirtilmektedir. Kâ'b'ın, Ömer b. Abdülâzîz döneminde (717-720) Mühelleb ailesinin kendisini öldüreceği haberini alınca Uman'a kaçtığı, oradaki ikameti sırasında Yezîd b. Mühelleb'in tahrik ettiği yeğeni tarafından 102 (720) yılında öldürüldüğü de rivayet edilmektedir (Hüseyin Atvân, s. 263).

Emevîler dönemi nekâiz şairlerinden Ferezdak kendisini, Cerîr, Ahtal ve Kâ'b'ı İslâmî dönem şairleri olarak tanıtır ve Kâ'b'ın şiirin yaratıcısı olduğunu söyler (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, XIV, 266). Emevî halifelerinden Abdülmelik b. Mervân ile Ömer b. Abdülâzîz ve Abbâsî Halifesi Mansûr, Kâ'b'ın Mühellebîler için yazdığı övgüleri takdir ve gıptayla karşılamışlardır.

Kâ'b b. Ma'dân'ın günümüze ulaşan şiirlerinin çoğu Mühelleb b. Ebû Sufre ve ailesi için kaleme aldığı methiyelerdir. Şair, bu şiirlerinde Mühelleb ailesinin Ezâ-

rika'ya karşı yaptığı savaşlarda gösterdiği kahramanlıklardan, savaşlarda Mühelleb'e yardım eden kabilesi Ezd'den, Yemen halkının şeref ve faziletlerinden fahr ve hamâse ile karışık bir şekilde söz eder. Bu konudaki seksen üç beyitlik bir şiiri (a.g.e., XIV, 267-268) Arap edebiyatında epik şiir türünün en güzel örnekleri arasında sayılır. Kabile taassubuna dayalı siyasî şiir niteliği taşıyan hicivyelerinin çoğu Ezd'in düşmanı olan Abdülkays kabilesi, onların şairi Ziyâd el-A'cem'le ve Bekir b. Vâil kabilesiyle ilgilidir. Şairin diğer şiirleri aşk, hikmet, itâb, felekten şikâyet, gurbet gibi konulara dairdir. Kâ'b'ın bazı şiirleri Ebû'l-Ferec'in *el-Eğânî'si* (XIV, 267-268, 270, 278-280), Taberî'nin *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*'ü (VI, 386-387), İbnü'l-Esir'in *el-Kâmil'i* (IV, 498-499) gibi kaynaklarda yer almaktadır (şiirlerinin kaynakları için bk. Sezgin, II, 377-378).

BİBLİYOGRAFYA :

Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, III, 358; Müberred, *el-Kâmil* (nşr. M. Ahmed ed-Dâîlî), Beyrut 1406/1986, III, 1347-1349; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), VI, 304-308, 386-387; Ebû Ali el-Kâfî, *el-Emâlî*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye), I, 265; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, XIV, 266-284; Merzûbânî, *Mu'cemû's-şu'arâ'* (nşr. Abdüset-târ Ahmed Ferrâc), Kahire 1379/1960, s. 236-237; Ebû İshak el-Husri, *Zehrû'l-âdâb* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1389/1969, II, 786-787; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IV, 498-499; Sezgin, *GAS*, II, 377-378; Hüseyin Atvân, *eş-Şi'rû'l-'Arabî bi-Horâsân fi'l-'aşri'l-Ömevî*, Beyrut 1974, s. 261-279.



KENAN DEMİRAYAK

KÂ'B b. MÂLİK

(كعب بن مالك)

Ebû Abdillâh Kâ'b b. Mâlik b. Ebî Kâ'b
Amr el-Hazrecî
(ö. 50/670)

Hiz. Peygamber'in
meşhur üç şairinden biri.

Milâdî 598 yılı civarında Yesrib'de (Medine) doğdu. Câhiliye devrinde künyesi Ebû Bişr iken Resûlullah ona büyük oğlu Abdullah sebebiyle Ebû Abdullah künyesini vermiş, diğer oğullarından dolayı Ebû Abdurrahman, Ebû Muhammed künyeleriyle ve Hazrec'in Benî Selime koluna mensup olduğu için Selimî nisbesiyle de anılmıştır. Babası Mâlik, İslâm'dan önce Yesrib'in önde gelen şahsiyetlerinden olup Evs ile Hazrec arasında yıllarca süren savaşlarda yiğitliğiyle önemli işler başarmış bir şairdi. Babasının tek çocuğu olduğu için eğitime özen gösterilen Kâ'b okuma yazma ve hesap öğrendi. Evs

ve Hazrec arasında yapılan bazı savaşlar-
da söylediği şiirlerle tanındı. Hicretten ön-
ce Medine'de İslâmiyet'i kabul etti. 622
yılı hac mevsiminde Resûlullah'ı Medine'-
ye davet etmek üzere Mekke'ye giden en-
sar heyetinde bulundu. Medineli müslü-
manların önderlerinden Berâ b. Ma'rûr,
Resûl-i Ekrem'i ziyarete giderken yanına
Kâ'b'ı da aldı. Resûl-i Ekrem onun şair ol-
duğunu öğrenince memnuniyetini belirtti.
Kâ'b, İkinci Akabe Biatı diye anılan bu
olayı Bedir Gazvesi'nden daha önemli gö-
rür. Hicretten sonra Hz. Peygamber ken-
disini Talha b. Ubeydullah (İbn Hişâm, II,
151) veya Zübeyr b. Avvâm ile (İbn Sa'd, III,
102) kardeş yaptı. İbn Ebû Hâtim, Kâ'b'ın
ehl-i Suffe'den olduğunu söyler. Bazı kay-
naklardaki bilgilerin aksine *Şahîh-i Bu-
hârî*'de ("Megâzî", 79) onun Bedir Gazve-
si'ne katılmadığı rivayet edilmiş olup Te-
bük Gazvesi (9/630) dışında diğer gazve-
lerin hepsinde bulunduğu bilinmektedir.
Kahramanlık gösterdiği ve on yedi yerin-
den yaralandığı Uhud Gazvesi'nde Kâ'b
Resûlullah'ın zırhını, Resûlullah da onun
zırhını giyindi. Bu savaşta Hz. Peygam-
ber'in öldüğü şâyiasından sonra onu ilk
defa Kâ'b gördü; "Müjdele olsun ey müs-
lûmanlar, Resûlullah yaşıyor!" diye bağı-
rınca Resûl-i Ekrem parmağını dudağına
koyarak susmasını söyledi (İbn İshak, s.
309). Tebük Seferi'nden geri kalmasının
ardından âyet-i kerîme ile aklanması üze-
rine şöhreti arttı. Hemen bütün hadis ki-
taplarında kendi anlatımıyla yer alan riva-
yete göre Tebük Seferi ilân edildiğinde sa-
vaşa katılmak üzere binek satın almasına
rağmen meyvelere ve gölgeli yerlere düş-
künlüğü yüzünden sefere çıkmadı. Ancak
geride münafık diye bilinenlerle maddî
imkânı bulunmayanların kaldığını görün-
ce çok üzüldü. Hz. Peygamber Tebük'e
varınca Kâ'b'ı sordu. Kibri yüzünden sa-
vaşa katılmadığı ileri sürülünce Muâz b.
Cebel onu savundu. Medine'ye döndü-
ğünde savaşa katılmayanlar mâzeret be-
yan ederek af diledikleri halde Kâ'b ger-
çeği itiraf etti. Resûl-i Ekrem ona ve Hi-
lâl b. Ümeyye ile Mürâre b. Rebî' adlı iki
Bedir gazisine haklarında Allah'ın hükmü
gelinceye kadar beklemelerini söyledi;
eşleriyle birlikte yaşamalarını ve sahâ-
bîlerin onlarla konuşmasını yasakladı.
Gassân meliki haksızlığa uğradığını söy-
leyerek Kâ'b'ı memleketine davet ettiy-
se de Kâ'b bu teklifi reddetti. Elli günlük
boykotun sonunda nâzil olan âyetlerde
onun ve iki arkadaşının bağışlandığı bil-
dirildi (et-Tevbe 9/117-119). Hemen Mes-
cid-i Nebevî'ye giden ve orada Hz. Pey-

gamber ile sahâbîler tarafından tebrik
edilen Kâ'b tövbesinin kabul edilmesi üze-
rine bütün malını fakirlere dağıtmak iste-
di; ancak Resûl-i Ekrem malının bir kıs-
mını elinde tutmasının daha hayırlı ola-
cağını söyledi. O da Hayber'deki arazisini
kendine ayırıp diğerlerini dağıttı (Buhârî,
"Zekât", 18, "Megâzî", 79; Müslim, "Tev-
be", 53). Kâ'b'ın bir defasında Mescid-i
Nebevî'de Abdullah b. Ebû Hadred'in ya-
kasına yapışarak ondan alacağını isteme-
si üzerine odasının penceresini açan Hz.
Peygamber'in alacağını yarısını bağış-
lamasını eliyle işaret ettiği, onun da ala-
cığının yarısından vazgeçtiği bilinmek-
tedir (Buhârî, "Şalât", 71, 83).

Kâ'b b. Mâlik, Hz. Osman'ın hilâfetine
son yıllarında çıkan karışıklıklarda halife-
nin yanında yer aldı; şehid edilmesinin ar-
dından onu defneden birkaç kişiden biri
olarak hakkında üç uzun mersiye söyledi.
Hz. Ali halife olunca bazı ensar gibi Kâ'b
da ona biat etmedi. Zayıf kabul edilen bir
rivayette, Kâ'b'ın Hassân b. Sâbit ve Nu-
mân b. Beşîr ile Hz. Ali'nin huzuruna gi-
dip Hz. Osman hakkında tartıştıkları ve
oradan ayrılp Muâviye'nin yanına uğra-
dıkları kaydedilmektedir (İbn Manzûr, XXI,
189-190). Hayatının sonlarına doğru göz-
lerini kaybeden Kâ'b'a oğlu Abdurrahman
rehberlik etmiştir. Kâ'b tarihçilerin çoğu-
na göre 50 (670) yılında Medine'de vefat
etti. Bu tarih 40'tan (660) önceki bir yıl
olarak belirtildiği gibi 51 (671) veya 54
(674) olarak da zikredilmiş, Dimaşk'ta öl-
düğü de ileri sürülmüştür (İbn Hacer, V,
612). Kâ'b b. Mâlik, Hz. Peygamber'e biat
edip ondan hadis rivayet eden Ümmü
Ma'bed Umeyre bint Cübeyr es-Selimî,
kendine ait bir zîynet eşyasını Resûlul-
lah'a hibe eden (İbn Mâce, "Hibe", 7) Hay-
re ve Yemenli Safiyye adlı hanımlarla ev-
lenmiş, her birinden çocukları olmuştur.

İslâmiyet'i kabulünden önce de şiirle-
riyle tanınan, müslüman olduktan sonra
Resûlullah'ın şairi sıfatıyla Hassân b. Sâ-
bit ve Abdullah b. Revâha ile birlikte anı-
lan Kâ'b'ın Medine'nin beş büyük şairin-
den biri sıfatıyla Hassân b. Sâbit'ten son-
ra geldiği kabul edilmektedir (Cumahî, I,
217). Şiirlerinde İslâm askerlerinin sa-
vaşlarda gösterdiği kahramanlıkları işle-
diği, ilerideki savaşlarda da yiğitlik gös-
tereceklerini söyleyerek müşriklerin mo-
ralini bozduğu, Devs kabilesinin onun şi-
irlerinden etkilenecek İslâmiyet'i kabul
ettiği belirtilmektedir (İbn Seyyidünnâs,
s. 270-271). Şairleri kötüleyen âyet nâzil
olunca Kâ'b, Hz. Peygamber'den kendi
durumunu sormuş, Resûl-i Ekrem de ci-

hadin kılıç ve dille yapıldığını, İslâm şair-
lerinin düşmana dilleriyle ok attıklarını
belirtmiştir (*Müsned*, VI, 387). İslâmiyet
ve Hz. Peygamber aleyhinde şiir söyleyen,
fakat sonraları müslüman olan Abdullah
b. Ziba'râ, Amr b. Âs, Dirâr b. Hattâb ve
Abbas b. Mirdâs gibi şairlerin hicviyeleri
üzerine söylediği "nakıza"lar bazan kırk
beyte ulaşmaktadır. İkinci Akabe Biatı'n-
dan itibaren önemli olaylarla ilgili olarak
söylediği şiirlerle İslâm tarihine de ışık
tutmuş olan Kâ'b'ın bir divanı bulunduğu
kaydedilmiştir (Bedreddin el-Aynî, I, 597;
Keşfü'z-zunûn, I, 808). Kâ'b b. Mâlik'in şi-
irleri üzerinde yüksek lisans çalışması ya-
pan Sâmî Mekki el-Ânî, çeşitli kaynakları
tarayarak şiirlerinden 584 beyti divan
tertibine koymuş (Câmiatü'l-Kahire kül-
liyyetü'l-âdâb) ve bu çalışmasını *Dîvânü
Kâ'b b. Mâlik el-Enşârî* adıyla yayımla-
mıştır (Bağdad 1386/1966).

Hz. Peygamber'den ve Üseyd b. Hu-
dayr'dan seksen hadis nakleden Kâ'b b.
Mâlik'in rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de ve
toplu halde Ahmed b. Hanbel'in *el-Müs-
ned*'inde (III, 454-462; VI, 386-390), bun-
lardan üçü hem *Şahîh-i Buhârî* hem *Şa-
hîh-i Müslim*'de yer almıştır. Kendisin-
den oğulları Abdullah, Ubeydullah, Ab-
durrahman, Muhammed, Ma'bed, kızı
Ümmü Abdullah b. Üneys ve torunu Ab-
durrahman b. Abdullah ile Câbir b. Ab-
dullah, Abdullah b. Abbas ve Ebû Ümâ-
me gibi sahâbîler rivayette bulunmuş-
lardır.

Kâ'b b. Mâlik'in hayatı ve şiirleri hak-
kında Abdülazîz er-Rifâî, Abdülmün'im
Ahmed Yûnus ve Sâmî Mekki el-Ânî müs-
takil eserler kaleme almış (bk. bibl.), ay-
rıca Velîd el-A'zamî *Kâ'b b. Mâlik el-
Enşârî şâ'irü'l-İslâm* (Bağdad 1979) ve
Muhammed Ali el-Hâşimî *Kâ'b b. Mâlik
el-Enşârî eş-şahâbî eş-şâ'ir el-edîb* (Ri-
yad 1405/1985) adıyla çalışmalar yapmış-
lardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Miftâhu küñûzi's-sünne, s. 415; *Müsned*, III,
454-462; VI, 386-390; Buhârî, "Zekât", 18, "Me-
gâzî", 79, "Şalât", 71, 83; Müslim, "Tevbe", 53;
İbn Mâce, "Hibe", 7; İbn İshak, *es-Sîre*, s. 309-
310; Vâkidî, *el-Megâzî*, I, 235-236, 249-252,
260-261, 293-294, 335, 389-391; II, 447, 646-
647, 802, 996-1001, 1049-1056, 1073, 1075;
İbn Hişâm, *es-Sîre*², II, 81-85, 105, 151; III, 88-
89, 146-148; IV, 162, 175-181; İbn Sa'd, *et-Ta-
bakât*, III, 102; VIII, 406; Cumahî, *Fuhûlû's-su'a-
râ*², I, 215, 217, 220-223; II, 746; Buhârî, *et-
Târihu'l-kebir*, VII, 219-220; İbn Ebû Hâtim, *el-
Cerh ve't-ta'dîl*, VII, 160-161; Ebû'l-Ferec el-İs-
fahânî, *el-Eğânî*, XVI, 226-240; Hâkim, *el-Müs-
tedrek* (Atâ), III, 498-499; İbn Abdülber, *el-İs-
ti'âb*, III, 286-290; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV,

487-489; VII, 101; İbn Manzûr, *Muhtaşaru Târihi Dimaşk*, XXI, 188-203; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XVII, 361-368; İbn Seyyidünnâs, *Mînehu'l-midağ* (nşr. İffet Vişâl Hamza), Dimaşk 1407/1987, s. 270-274; Zehebî, *Â'lâmü'n-nübela'*, II, 523-530; İbn Hacer, *el-Şâbe* (Bicâvî), V, 610-612; VII, 631; Bedreddin el-Aynî, *Şerhu Şevâhidü'l-kubrâ*, Bulak 1299, I, 597; *Keşfü'z-zunûn*, I, 808; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, I, 416-418; Ali Fehmi Câbiç, *Hüsnü's-şihâbe fî şerhi eş'ari's-şâhabe*, İstanbul 1324, I, 43-47, 131-149, 202-208, 335-349; Sezgin, GAS, II, 293-294; Abdülazîz er-Rifâî, *Kâ'b b. Mâlik eş-şahâbiyyü'l-edib*, Riyad 1402/1982; Abdül-mün'im Ahmed Yûnus, *Kâ'b b. Mâlik el-Ensârî hayâtühü ve şî'rüh*, Kahire 1406/1986; Sâmî Mekki el-Ânî, *Kâ'b b. Mâlik el-Ensârî şâ'irü'l-'akidetü'l-İslâmiyye*, Dimaşk 1410/1990; Yahyâ el-Cübürî, "Kâ'b b. Mâlik el-Ensârî", *MMİr*, XII (1965), s. 223-232; Abdullah b. Süleyman el-Cerbûzî, "Eşerü'l-İslâm fi şî'ri's-şahâbiyyi'l-celîl Kâ'b b. Mâlik el-Ensârî rağiyallahu 'anh", *Mecelletü'l-Bahşi'l-ilmî ve't-türâşi'l-İslâmî*, V, Mekke 1402/1982, s. 281-298; Saïd el-A'zamî, "Kâ'b b. Mâlik el-Ensârî ve nûmûd-ec min şî'rîh-2", *el-Ba'sû'l-İslâmî*, XXVIII/7, Leknev 1984, s. 70-84; Bahattin Kök, "Kâ'b b. Mâlik el-Ensârî ve Tebükb Seferiyle İlgili Durumu", *EA'İFD*, VIII (1988), s. 129-141; Fr. Buhl, "Kâ'b b. Mâlik", *İA*, VI, 4-5; W. Montgomery Watt, "Ka'b b. Mâlik", *EI*² (Fr.), IV, 329-330.



M. YAŞAR KANDEMİR

KÂ'B b. SÛR

(کعب بن سور)

Kâ'b b. Sûr b. Bekr el-Lakîti el-Ezdî
(ö. 36/656)

Basra kadısı, tâbiû.

Ezd kabilesinin Benî Lakit kolundan-
dır. Hz. Peygamber'in sağlığında müslü-
man oldu, ancak sohbetlerinde buluna-
madı. Hz. Ömer tarafından 18 (639) yılı-
nda Basra'ya kadı tayin edildi. Abbâsîler
devrinde yirmi yaşlarında Basra kadılığı-
na getirilen Yahyâ b. Eksem'in halk tara-
fından kadılık işi yaşının küçük görülme-
si üzerine, "Ben Resûl-i Ekrem'in Meko-
ke'ye vali tayin ettiği Attâb b. Esîd'den,
Yemen'e gönderdiği Muâz b. Cebel'den
ve Hz. Ömer'in Basra kadılığına getirdiği
Kâ'b b. Sûr'dan daha büyüğüm" dermesin-
den (Hatîb, XIV, 199; Zehebî, *A'îlâmü'n-nü-
belâ*, XII, 8) Kâ'b'ın bu esnada yirmi ya-
şından küçük olduğu sonucu çıkarılabilir-
se de Câhiliye devrinde hristiyan olduğu-
na dair bilgi (Vekî', I, 281-282; İbnü'l-Esîr,
el-Kâmil, III, 241) onun bu sırada daha
yaşlı olması gerektiğini düşündürmekte-
dir.

Şa'bî ve İbn Hibbân'dan nakledilen bir rivayette Kâ'b b. Sûr'un ilk Basra kadısı

olduğu belirtilmekle birlikte Hasan-ı Basrî, Muhammed b. Sîrîn ve İbn Ebû Hâtim'in rivayetine göre ilk kadı Ebû Merzem İyâs b. Subeyh'tir. O, ilk Basra valisi Utbe b. Gazvân tarafından 14 (635) yılında bu göreve getirildi ve ondan sonraki Vali Mugire b. Şu'be de onu görevinde bıraktı. Daha sonra Hz. Ömer, Ebû Merzem'i görevden alarak Mugire'nin kadılığı üstlenmesini istedi, ardından Ebû Mûsâ el-Eş'arî'yi Basra'ya vali ve kadı tayin etti (17/638). Bir yıl sonra da Kâ'b'ı Basra kadılığına getirdi. Hz. Osman halifé olunca Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye kadılık görevini de verdi. 29 (650) yılında valiliğe getirdiği Abdullah b. Âmir b. Küreyz ise kadılığa Kâ'b b. Sûr'u tayin etti. Ölümüne kadar bu görevde kaldığı anlaşılan Kâ'b'ın verdiği hükümlerin ihtilâfa yol açmayacak derecede isabetli olduğu kaydedilir. İlgili çekici uygulamalarından biri de bir davada taraf olan gayri müslimlere İncil veya Tevrat'ı başları üzerine koydurup yemin ettirmesidir.

Kâ'b b. Sûr, Hz. Osman'ın şehid edilmesinin ardından gelişen olaylar sırasında bazı roller üstlenmeye mecbur kaldı. Hz. Âişe, Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr b. Avvâm'la birlikte Basra'ya geldiklerinde Hz. Ali'nin Basra valisi Osman b. Hunejf'le görüştüler. Talha ve Zübeyr'in Hz. Ali'ye baskı altında biat edip etmediklerinin belirlenmesi için Basra halkının elçisi olarak Medine'ye Kâ'b b. Sûr gönderildi. Kâ'b, Talha ve Zübeyr'in ileri sürdükleri gibi baskı altında biat ettiklerine dair haber getirdiye de Hz. Ali'nin tâlimatına uyan Osman b. Hunejf onlardan şehri terketmelerini istedi. Ancak çıkan çatışmalar sonunda Talha ve Zübeyr'in taraftarları şehri ele geçirdiler. Olayların barış yönünde gelişmediğini gören Kâ'b, Ezd kabilesinin tarafsız kalması yönünde çaba harcadıysa da başarılı olamadı. Kabile reisi Sabre b. Şeymân ve diğer bazı kişiler Câhiliye devrinde hristiyan olduğunu hatırlatarak onu kınadılar. Bunun üzerine Kâ'b evinde inzivaya çekildi. Fakat onun Ezd kabilesi üzerindeki etkisi bilindiğinden desteğini almak için Hz. Âişe'ye telkinde bulunuldu. Hz. Âişe'nin ısrarı üzerine onlarla birlikte yola çıkan Kâ'b, Cemel Vak'ası sırasında boynunda Kur'an olduğu halde iki tarafın safları arasında gidip gelerek onları Kur'an'ın emrine uymaya ve barışa davet etti. Bu sırada bir okla yaralanarak şehid düştü. Kâ'b b. Sûr'dan İbn Sîrin, Yezid b. Abdullah ve Ebû Lebîd rivayette bulunmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 91-93; Vekî', *Aḥbâr-ü'l-kuḍât*, I, 269-270, 274-283; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerîḥ ue't-ta'dîl*, VII, 162; İbn Hibbân, *eş-Şikât*, V, 333; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 380; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XIV, 199; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 302-307; İbnü'l-Esîr, *Üsûd-ü'l-gâbe* (Bennâ), IV, 479-480; a.mlf., *el-Kâmil*, II, 77, 562; III, 214-215, 241, 245, 247; İbn Hallikân, *Vefeyât*, VI, 149; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 524-525; XII, 8; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 314-315; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtîbü'l-idâriyye* (Özel), II, 20-22.



AHMET ÖZEL

KÂ'B b. UCRE

(كعب بن عجرة)

Ebû Muhammed (Ebû İshâk, Ebû Abdillâh)
Kâ'b b. Ucre b. Ümeyye
el-Ensârî es-Sâlimî
(ö. 52/672)

Hakkında

fidye âyeti nâzil olan sahâbî.

Hazrec kabilesine hilf* yoluyla mensup olan Belî b. Amr soyundandır. İslâmiyet'i kabul etmeden önce evinde put bulunduruyordu. Müslüman olması için yapılan davetleri geri çevirmiştir. İslâmiyet'i kabul eden dostu Ubâde b. Sâmî bir gün Kâ'b evde yokken gidip putunu kırdı. Durumu öğrenen Kâ'b, büyük bir öfkeyle Ubâde'yi aramaya çıktıysa da bir müddet sonra sakinleşti ve Ubâde b. Sâmî'le karşılaştığında ona müslüman olduğunu açıkladı. Bey'atürrıdvân'a, bazı savaşlara ve Vedâ haccına katılan Kâ'b, hayatının ileriki yıllarında Kûfe ve Basra'da hadis rivayetiyle meşgul oldu. Bilâl-i Habeşî ve Hz. Ömer'den hadis rivayet etti. Kendisinden oğulları, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Câbir b. Abdullah, Abdurrahman b. Ebû Leylâ, İbn Sîrîn ve diğerleri rivayette bulundu. Hz. Peygamber'den kırk yedi hadis nakletmiş, rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır. Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde de otuz iki hadis mevcuttur.

Kâ'b'ın naklettiğine göre, Hudeybiye seferi esnasında ihramda iken kulak memelerine kadar uzayan saçlarının bitlendiğini gören Hz. Peygamber onun bu durumuyla ilgilenmiş, saçlarını tıraş etmesini, fıdye olarak da üç gün oruç tutmasını veya altı fakiri doyurmasını yahut bir kurban kesmesini emretmiş, bunun üzerine şu âyet nâzil olmuştur : "Başladığınız hac ve umreyi Allah için tamamlayın. Alınolursanız kolayınıza gelen bir kurban kesin. Kurban yerine ulaşıncaya kadar